

ÖRGÜTSEL KORKUNUN SOSYAL SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)*

THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL FEAR ON SOCIAL CAPITAL (A CASE OF FIRAT UNIVERSITY)

Ayşe ÖZPOLAT*

Yelda SEVİM**

Öz

Gücün karşı yansıması olarak ortaya çıkan korku iki taraflı bir durumdur. Korkutan ve korkan olarak taraflar bir varlık mücadelesi vermektedirler. Korkunun oluştuğu tarafta iki eyleme neden olmaktadır. Birincisi korkulan şeye karşı mücadele diğeri ise bireyin kendini korumaya alarak passivize olmasıdır. Bireyin kendini korumaya alması iletişimin aksamasına ve iletişim ağlarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Modern örgüt yapısı ve modernleşme bireyselliği yaygınlaştırdığı gibi modern yapı ve kurumlarındaki sistem ise korku toplumu yaratmaktadır. Toplumun bir arada olmasını ve güçlenmesini sağlayan iletişim ağları bireyselleşme ve korkuyla bozulmaktadır. Toplumun bir arada tutan iletişim ağları bireylerin hayatlarını kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. İletişim ağları ile sosyal sermayenin yüksek olması bireysel olarak yaşam kalitesinin yükseltmekte toplumsal olarak makro hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Çünkü toplum içinde sosyal sermayeleri yüksek bireylerin varlığı ve çokluğu toplumun değişik kesimleri arasında karşılıklı ilişki, işbirliği ve farklı konulara duyarlılığa bağlı dayanışma ve güven duygusunun gelişmesine neden olur. Bu çalışmada korkunun sosyal sermaye üzerindeki olumsuz etkisi araştırılmaktadır. Bu çalışmayla sosyoloji literatüründe ihmal edilmiş iki kavram ve birbiriyle ilişkisi kurularak bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma Fırat Üniversitesi öğretim elemanları üzerinde yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminin görüşme tekniğiyle yapılan bu çalışmada örneklem maksimum çeşitlilik ve kartopu modeli ile oluşturulmuştur. Ayrıca öğretim elemanlarından tüm ünvanların temsili sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Korku, Rekabet, Sosyal Sermaye, Güven.

Abstract

The fear that emerges as a reflection of the power is a two-dimensional situation. As scared and scary, the parties struggle for existence. Fear causes two kinds of action given by the person who the fear occurs in. The first is a struggle against the feared thing and the other is the passiveness of the individual who protects him/herself. The self-protection of the individual causes the communication to fail and the communication networks to be negatively affected.

Modern organization structure and modernization have popularized the individualism, and the system in modern bodies and institutions has created a fear society. The communication networks that enable society to coexist and empower are deteriorated by individualization and fear. The communication networks that hold society together have the effect of facilitating the lives of the individuals. The high level of communication networks and social capital raises quality of life individually and makes it easier to reach macro targets socially. Because the existence and majority of the individuals with high level of social capital in society leads to the development of solidarity and confidence based on the mutual relations, cooperation and sensitivity to different issues between different parts of the society. In this study, the negative effect of fear on social capital was investigated. Thanks to this study, two neglected concepts in the sociology literature were allowed to relate to each other and this deficiency was tried to be solved. This study was carried out on the instructors of Firat University. In this research conducted by the interview technique of the qualitative research method, the sample was formed with the maximum variation and snowball model. In addition, representations of all titles were obtained through the instructors.

Keywords: Fear, Competition, Social Capital, Confidence.

1. Giriş

Korku bir eğitim aracı, yıldırma politikası, edilgin kılma stratejisi olarak tarihin her döneminde kullanılmış olmasına rağmen günümüzdeki gibi bireyin tüm hayatını şekillendirmemiştir. Günümüzdeki bireyin korkuları daha çok üretim ilişkilerinden kaynaklı sermaye temelli korkulardır. Sermaye amaçlarına (varlığı devam ettirme, büyüme ve kar maksimizasyonu) korku duygusuyla ulaşmaktadır. Rekabet ortamını hem iş piyasasında hem de gündelik yaşamda tüketim döngüsünde oluşturarak korku duygusuyla bireyleri pasivize edip amaçlarına ulaşma gayretindedir. Yedek işçi grubu ve yetenek yitimi iş piyasasında korku yaratırken statü, imaj ve prestij kavramlarıyla gündelik hayatı etkisi altına almıştır. Böylesi bir dönemde bireysellik yükselirken doğal olarak işbirliği sadece çıkar ilişkileri temellerinde yeniden şekillenmiştir.

* Bu çalışma, "Toplumsal Korkular Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Fırat Üniversitesi Örneği)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör., Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu.

*** Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

İnsan doğasının evrenselliğinden kaynaklı olarak insan tarihin koşulları içinde bir varlık olmasına rağmen, toplumsal koşulların değişikliği insanın duygularının, tutkularının doğası değiştirmemektedir (Sennet, 2014: 16,17). Günümüzde maddi nesnelere ve maddi olmayan ihtiyaçlar arasındaki değiş tokuş bilinçli ve bilinçsiz tüm davranışları kontrol etmekte ve birey elindeki maddi ve maddi olmayan tüm unsurları pazara çıkararak alışverişe dönüştürmektedir (Duhm,2002:62). Birey ekonomik sistemin manipülasyonu sonucu maddi olan ve olmayan tüm unsurlarını meta olarak pazara çıkardığından artık her unsur maddi nesne haline gelmektedir. Yani kendileri mal olarak ve mal sahipleri olarak karşılaşmaktadırlar. Pazar anlayışıyla kurulan ilişkiler kazancın gerçekleşmeyip ve kayıp ihtimalinin oluşabilmesi riskine karşı korku duygusunuda maddi ve manevi tüm alanlara yaymıştır. Bireyler arasında risk temelli korkmaya bağlı bir mesafe ve bu mesafeden kaynaklı olarak yabancılaşma ve yalnızlaşma modern bireylerde gelişmiştir (Duhm,2002:63).

Modernleşmeyle birlikte Sennet toplumsal duyguların sorunlu hale geldiğini iddia etmektedir. Modern dönemin korkuları birçok öğeden oluşmakta ve grift bir duygu halindedir (Sennet, 2014: 28,29). Toplumda bireyden başlayarak tüm toplumu etkileyen ihtiyaçlar ve tatmini, tatminini sağlamak için kullanılan yöntem sistem tarafından kullanılmaktadır. İnsan; fizyolojik ihtiyaçları kadar bir gruba üyelik ve kabul görmek gibi sosyal ihtiyaçları, farklı olma öne çıkma, üstün ve ayrıcalıklı olma gibi saygı ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlarının temelinde kişinin kendi kendine duyduğu ve diğer insanların ona duymasını istediği saygı bulunmaktadır. Bu ihtiyacın tatmin edilmesinde tanınma, prestij, itibar görme, takdir edilme, önemsenme, statü sahibi olma halleri kullanılmaktadır. İnsan bazen sosyal ihtiyaçları ile saygı ihtiyacı arasında kalıp çelişkiler yaşamaktadır. (Koç, 2013:234-236). Bu iki ihtiyaçtan sosyal ihtiyacın tatmini diğerlerinin gelişmesine yardımcı olurken saygı ihtiyacının tatmininde bencillik oluşmaktadır. Kapitalist sistem bu ihtiyaçların ve akabinde oluşması beklenen tatminin şekillenmesini sağlayarak kendini yeniden üretmektedir.

Çalışmaya yüklenen anlam çeşitliliğini kültürel değerler ile şekillendirmekte ve bireyler bu değerlere göre yaşamaktadır. Zaten sistemin bireyi asıl şekillendirdiği yer burasıdır. Örneğin saygı ve sevgi ihtiyacı kökenli korkular normalleşerek hayatın içindenmiş gibi algılanmakta ve bireyler kültüre göre şekillendirdikleri benliklerini ve üst benliklerini toplumda ki diğer bireylerin gözündeki kişinin benliğine göre şekillendirmektedirler. Bu şekillenmeye paralel eylemlerin oluşmaması ise kaygı ve korkuların çıktığı alandır. Örneğin toplumun onayladığı yüksek statüye erişememe korkusu bireyler için en korkutucu durumlardan biridir. Temelinde ağırlıklı olarak saygı ihtiyacının ve sosyal ihtiyacın giderilmesi bulunmaktadır. Statü bu ihtiyaçların karşılanması için bireyleri motive eden alanlardan biridir. Statü her zaman her toplumda var olmasına rağmen geçmişle günümüz arasında anlam kaymasına uğramıştır. Cesaret neticesinde kahramanlıklarla toplumun bireye verdiği statüden metaya sahip olma ya da maddi başarı sonucu verilen statüye geçiş olmuştur. Toplumda her birey statü sahibidir fakat önemli olan yüksek statü sahibi olmanın değerli olmasıdır (Senemoğlu, 2013:94) Yüksek statü sahibi olma özlemle istenen bir konum olmakla beraber bireylerde ona ulaşamama kaygısı ulaşıldığı takdirde ise kaybetme korkusu ve kaygısı oluşmaktadır. Toplumun belirlediği yüksek statüye sahip olma kriterleri bu korku ve kaygıların oluşma alanıdır. Elbette ki atfedilen bu değer yalın bir durum oluşturmaz. Günümüzde en çok para kazanan bu statüye uygun görüldüğünden bu statüyle kişi işe yararlılığın doruğunu yaşar ki buda kendini gerçekleştirme ihtiyacının tatmini sağlar. Bu tatminin diğer ihtiyaçların tatmininden önemli bir farkı var ki bu da bu ihtiyaç tatmin edildikçe bu ihtiyaç azalacağına artmaya başlar (Koç, 2013:238).

Yüksek statü; para, özgürlük, mekân, rahatlık ve zaman kazandırmaktadır. Toplumda yüksek statü elde eden bireyler başkaları tarafından önemsenir, değerli insan muamelesi görür. İşte tam burada oluşan diğer bir kaygı ise statüyü belirten nesnelere yetişememe, sahip olamama ve sahip olanların gerisinde kalmadır (Senemoğlu, 2013:97). Bu tarihsel olarak çok değişen bir durum değildir. Değişen sadece yüksek statü sahibi olmanın nitelikleridir. Bu getirileri olan yüksek statüye ulaşamama veya bu atfedilen yeri dolduramama durumu da kaygı ve korkuya neden olmaktadır. Fakat bu korku Botton'a göre yaşamımızı "büyük ölçüde yiyip bitirebilecek kadar zararlı ve azılı bir korku" dur (Botton, 2010:8, Senemoğlu, 2013:95).

Modern kurumların rasyonellik ilkesine göre kurulmuş olmasına rağmen insani duyguları kurumların dışına bırakmamıştır. Bu duygulara ek olarak yaşamın rekabet üzerinden temellenmesi ekonomik etkinlikleri yerine getirirken duyguların yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Özellikle bireyselliğin ve rekabetin korku duygusunu artırması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bireylerin birbirlerini korku nedeni olarak görmesi bireyi korkunun kaynağından kaçma ya da korkunun kaynağıyla mücadele eylemine yöneltmektedir. Bireylerin arasındaki sosyal mesafeyi artıran ve kendi içine kapanmasına neden olan korku duygusu örgütlerin amaçlarına ulaşmaları için gerekli olan işbirliğini de etkilemektedir. Bireysel menfaatler birleştiğinde sadece bu birliktelikler oluşurken diğerlerinin temelli

işbirliği korku duygusundan olumsuz etkilenmektedir. Bireylerin menfaatlerinin çatıştığı zamanlarda ise örgütsel menfaat zarar görmektedir.

Bu çalışmada korkuya neden olan faktörler akademik örgütte incelenmektedir. Akademik örgütün atanma ve sözleşme yenilenme kıstaslarının diğer örgütlerden farklı olması, aktif dikey hareketliliğe sahip olması ve bu hareketlilik boyunca alt akademik unvanlardaki çalışanların üst akademik unvanların kararlarına bağlı olması, akademik unvanlar arttıkça görev ve sorumluluklarda ki artış ve görev sorumlulukların bireye maddi ve manevi kazanımları korku ve sosyal sermaye ilişkisinin araştırılacağı evreni sunmaktadır. Yani bireyselliğin ve rekabetin yoğun olduğu akademik örgüt, çalışanlarının birbirini korku kaynağı olarak göreceği ortamı yaratmaktadır. Korkunun faktörleriyle analiz edileceği bu yapı korkunun neden olduğu sorunların çözümü içinde bilgiler içermektedir. Çünkü korkan toplumların aktif, girişken, cesur bireyler yetiştiremeyeceğinden küresel dünyada sömürülenler grubunda yer almaları kaçınılmazdır. Toplumda bireylerin birbirlerinden korkması birlikteliğe, işbirliğine ve iletişim ağlarına zarar vermektedir. Bireylerinin aktif, girişken ve cesur olmasını isteyen toplumların birliktelik ruhlarının ve iletişim ağlarının zarar görmemesi gerekmektedir. Özellikle sosyal sermayenin işlevsel hale gelebilmesinde korkunun neden olduğu sorunların çözümlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü sosyal sermayesi yüksek toplumlar daha hızlı gelişmekte karınca misali sorunlara hızlı çözüm bularak güçlü bir toplum oluşturma gücüne sahip olabilmektedirler.

2. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye toplumda bireyler, gruplar veya sınıflar içinde birlikteliği, dayanışmayı, işbirliğini ve gücü sağlayan; iletişim kanallarıyla aktive olan toplum, grup ya da örgüt için çimento görevi üstlenen varoluş dinamiğidir. Sosyal sermayenin Batı düşünürleri arasında dile getirilişinin ilk temsilcileri olarak sosyolojik alanda Tocqueville'ye, Durkheim'a, Weber'e, Marks'a, Tönnies'e dayandırılmaktadır (Şan, Şimşek, 2011:90). İslam dünyasında ise dayanışmanın çeşitleri Farabi ve İbn-i Haldun da görmek mümkündür. Farabi'nin Medinetü'l Fazıla eserinde cahil toplumlardaki bireyselliğe rağmen ilişkileri düzenleyen ve hedeflere varmadaki kolaylığı sağlayan unsurları samimiyetten uzak karşılıklı çıkarlar olarak sıralarken modern dönem dayanışmasının betimlemesini yapmaktadır. Farabi'den sonra ise sosyal sermaye kavramının köklerini dayanışma olarak İbn-i Haldun'un Mukaddime eserinde asabiyet kavramı olarak bulabiliriz. İbn-i Haldun'a göre asabiyet kan bağıyla kurulu birleşme ve kaynaşmadır. Mülk sahibi olma asabiyete, asabiyet de iktisadi ve maddi şartlara bağlıdır. Yine kökeninde asabiyet olmakla birlikte mal ve servet makama, siyasi ve askeri güce tabidir ki bu ise İbn-i Haldun tüm bunları asabiyetin sonucu olarak görmektedir (İbn-i Haldun, 2008:713). Siyasi, idari, ictimai ve dini makam, mevki, itibar, nüfuz, rütbe ve payeleri mal ve servet sahibi olmada etkilidir. Makam ve itibar kimin eline geçerse, mal ve servet de onu takip eder. Mal sahipliği ile makamı elde edersen ve bu zincirlerle bağlı bir halka gibi siyasi, idari kudret ve salahiyet kimin elinde ise, mali ve iktisadi kuvvet de onun elinde olmaktadır. İbn-i Haldun mal ile kazanılmayan makamı elde etmenin yolunu ya asabiyet sahibi olmak ve asabiyet sahiplerinin uysal ve itaatkâr bir hizmetçisi, yaltakçısı olmak ile mümkün olacağını söylemiştir (İbn-i Haldun, 2008: 711). Yani sosyal sermayenin dinamiğine asabiyeti koyarak grupsal ve örgütsel birleşme ve kaynaşmaları açıklamıştır. Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramının tanımlamasını ve işlevselliğini İbn-i Haldun Bourdieu'dan yüzlerce yıl önce yapmıştır. Dayanışmayı bu iki islam düşünürünün ele almasındaki temel nedenlerden biri mensubu oldukları dinin dayanışmayı işbirliğini sürekli dikte eden bir inancın mensubu olmalarına bağlanabilir. Gerek ayet gerekse hadisler toplumdaki birliği dayanışmayı, işbirliğini ve gücü sağlayan sosyal sermayeyi diri tutulmasına yönelik birçok emirler mevcuttur. Buna bağlı olarak bu düşünürler dayanışma ve işbirliğini incelemişlerdir.

Batı düşünürleri ise İbn-i Haldun'dan sonra bu bağı açıklarken çok bu iki düşünürden uzaklaşmamışlardır. Sadece sınıflandırma yaparken modern ve geleneksel ayırımına gitmişlerdir. İbn-i Haldun ise bu ayırımı bedevi ve hadari olarak yapmıştır. Dönemin yapısına bağlı olarak asabiyet bedevi ve hadari yaşamda temel dinamik iken; kent (hadari) toplumlarında bireyselliğin yaygınlaşması buna bağlı olarak toplumsal bağlardaki kopukluk neticesinde zor kullanarak ya da devlete dayanarak uşaklık, kölelik yağcılık ve dalkavukluk ahlakıyla bu bağlılık ve bu iletişim kanalları kullanılmaktadır (İbn-i Haldun, 2008: 665,713).

Batı düşünürlerinin sosyal sermaye kavramının temelini oluşmasındaki katkılarını ele aldığımızda Tocqueville için demokratik toplumlardaki bireylerin önemli hedeflere ulaşmada kullandıkları işbirliği ve oluşturulan kamu ruhudur diye açıklamaktadır. Marx ise sınıf bilinci içindeki dayanışma ile açıklamaktadır. Durkheim sosyal sermaye kavramının temeli olan dayanışmayı insan ilişkilerinin değişen doğasında var olan mekanik ve organik dayanışmanın birlikteliği vurgusuyla yapmıştır. Tönnies'in Durkheim gibi Gesellschaft ve Gemeinschaft'ın birlikteliğinin başarıyı getireceği inancı aynıdır ve temelinde sosyal sermaye

bulunmaktadır. Coley farklı olarak bu dikotomiyi kendi içindeki var olan sosyal sermaye ağlarıyla açıklamıştır. Birincil toplumsal gruplarda aile, arkadaşlık, komşuluk gibi davranışlar üzerinde din gelenek görenek etkinken ikincil toplumsal gruplarda dernekler, kuruluşlar, sendikalar gibi yasaların, tüzük, yönetmelik, genelge ve sözleşmelerin ilişki ve davranışları belirler ve bu iki grupta sosyal sermayenin farklı türleri ortaya çıkar demiştir. Weber ise kültürel değerlerle ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi kurarak sosyal sermayeyi kişisel ilişkiler ağı olarak nitelemiştir (Şan, Şimşek, 2011: 91, 92, 93).

Bu toplum düşünürleri net bir şekilde sosyal sermayeyi kullanmayı dayanışma, işbirliği, güç oluşturup nüfuz edebilmeyi kullanırken sosyal sermaye kavramı Lyda Judsen Hanifan tarafından 1916 yılında ilk defa kullanılmıştır. Hanifan'a göre sosyal sermaye "sermayenin ekonomik boyutu dışında kalan fakat ona katkı yapan, toplumsal bütünlüğü oluşturan bireyler ve aileler arasında, insanların günlük yaşamlarıyla ilgili, iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal bir takım münasebetlerin varlığı" ile açıklamıştır." (Şan, Şimşek, 2011: 91, 92, 93). Sosyal sermaye ortak bir hayat görüşü ve bireyin etrafındaki insan sayısı ile değerlendirilir. İnsanlar bir dizi iletişim ağıyla birbirine bağlanmakta, ortak değerleri bu iletişim ağlarıyla birbirleriyle paylaşmakta ve bu iletişim ağları yararlı ve birikimi gerektiren bir kaynak oluşturduğundan bu kaynak sermaye olarak değerlendirilir Bireyler birbirleriyle iletişim kurarak ilişki içine girerler ve birey hayatı boyunca bu ilişkileri devam ettirir ya da bitirir. Fakat bu ilişkiler bireyin hayatında önemli bir role sahiptir. Kendi başlarına başaramayacakları ya da sadece büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri gerçekleştirmek için bu ilişkilerin sürdürülmesi gerekmektedir. (Field, 2008:1). Sosyal sermaye, kısaca iletişim ağlarının bireylerin birlikte çalışmasını sağlayan karşılıklı avantajlar içeren sosyal bağlılık için iletişim ağlarını içermektedir (Field, 2008:16).

Sosyal sermaye kavramı Bourdieu'ya göre bireylerin faydalı destekleri bulduğu ve saygınlığın ve onurun getirmiş olduğu sermayedir. Para değeri olan konumun getirmiş olduğu iletişim ağlarının kalıcılığı ve tanınması sonucu oluşur. Bourdieu sosyal sermaye kavramını kültürel sermayenin bir boyutu olarak görmektedir. Birikmiş emek ürünü olan sosyal sermaye dayanışma temellidir. Bourdieu'ya göre bireylerin eşdeğer ekonomik ve kültürel sermayeden kaynaklı sosyal sermaye sahip olmaları, toplum içinde gruplar arasındaki farklılıkları oluşturmada ve bu farklılıkların süreç itibarıyla devamını sağlamaktadır. Bundan dolayı sosyal sermaye bireyler arasındaki eşitsizliğin nedenidir. Yani aynı kültürel çevrede bulunan ve benzer yaklaşımlara sahip insanlar, sosyal sermaye ile sosyal hiyerarşinin durağanlığının sağlayıcısıdır. Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramını tanımlarken sadece elit sınıfla sınırlandırması kavramın içeriğini daraltmaktadır (Field, 2008:23,24). Aynı sınıfın devamını sağladığı konusunda haksız olmamakla birlikte sadece belirli sınıflara özgü bir kavram olmadığı ise bilinen bir gerçektir.

Coleman'a göre sosyal sermaye, karşılıklı beklentiler, ilişkilerin yüksek derecede güven ve ortak değerle yönetildiği bir bireyin ötesine geçen daha geniş iletişim ağlarını kapsar. Bourdieu'dan farklı olarak Coleman sosyal sermayenin güç sahibi elitlerle sınırlı olmadığını fakirler ve kenarda kalmışlarada fayda sağladığını söylemiştir. Sosyal sermaye insanların nasıl bir arada çalıştığını açıklayan bir araçtır. Sosyal sermaye bireyin kendi sosyal bağlantıları ile ulaşabileceği yararlı kaynaktır (Field, 2008:28-32). Sosyal iletişim ağları ile bireyler çocukluk döneminde aile içinde yetişkinlikle birlikte toplum içinde bu iletişim ağlarında yer bularak yapacağı aktivitelerde işbirliğini ve dayanışmayı öğrenerek hayatı kolaylaştırmayı öğrenir.

Coleman, sosyal sermayenin sadece güven belgesinin kazanılmasında öneminin değil ayrıca bireyin sosyalleşirken bilişsel gelişim ve güvenli özbenliğin evrimi içinde gerekliliğini vurgulamaktadır. Toplum, bireyler arasında ki ilişkilerin, bireyler arasındaki yükümlülük ve beklentilerin kurulmasında yardım ederek sosyal çevre içerisinde sadakat ve dürüstlüğü temin ederek, bilgi kanallarını açarak, başboş davrananlar üzerinde yaptırımlar uygulayarak, kabul edilen davranışları onaylayarak sermaye kanallarını oluşturur (Field, 2008:34). Bundan dolayı Coleman akrabalık ilişkilerine önem vermektedir. Sosyal yapının bazı özelliklerinden oluşmuş olan sosyal sermaye sosyal yapının içindeki bireylerin hareketlerini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir (Field, 2008:36). Akrabalık ilişkileri uzun süreli ilişkiler neticesinde güçlü bağların olması, güvenli bilgi ve kaynak sağlaması bakımından kolaylık sağlamada ve dayanışma, işbirliğini teşvik etmede önemlidir (Öztaş, 2007: 84). Sosyal yapının özelliklerinden oluşmuş olmasından dolayı olarak sosyal yapı içerisindeki kurumlar da sosyal sermaye için önem arz etmektedir. Fakat tüm kurumlar aynı derecede öneme sahip değildir. Aile ve din kurumunun önemine değinen Coleman dini kurumları nesilleri keşitiren bir etkiye sahip olduğunu söylemektedir. Dini kurumlar vasıtasıyla sosyal sermaye çocuklar ve gençler içinde ulaşılabilir olmaktadır. Yani nesiller arası geçişleri din kurumu kolaylaştırmaktadır (Field, 2008:336,37). Aile ise sosyal sermayenin merkezindedir. Beşeri sermayenin oluşabilmesi ve sosyal sermayenin hedefine ulaşabilmesi aile ile mümkündür (Tüysüz, 2011: 12). Ailenin sosyal sermayenin ilk

işletici kurum olması ve sosyal sermaye için gerekli ağırları çocuklara sosyalleşme aşamasında öğretmesi aileyi sosyal sermayenin kurucusu olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Sosyal sermayeye erişebilirlik ve kaynakları harekete geçirebilmek bireyin iletişim ağırları içindeki konumuna bağlıdır. Sosyal sermayenin eşitsizliğini de bireylerin sosyal sermaye içindeki konumu yapmaktadır. Bilgi, destek, güven gibi sosyal sermayenin kaynakları bireyin konumu itibariyle şekillenmekte ve kullanım olanağı bu konuma göre mümkündür. Lin'e göre sosyal sermayenin kaynaklarından yapı konumu bireyin sosyal tabakalaşma hiyerarşisini ve diğer katmanlara erişimini belirler. Bu ise dâhil olduğu tabakanın gücüyle orantılı bir fayda sağlanacağını göstermektedir. Fakat bu iletişim ağındaki bireyin konumu sağlanacak faydanın nitelik ve niceliğinde etkindir. (Lin, 2001:13-14, Öztaş, 2007: 92).

Putnam ise Coleman'ın sosyal sermaye kavramını biraz daha geliştirmiştir. Kısa bir özetle Putnam'a göre "iletişim ağırları, normlar ve güven gibi katılımcıların paylaşılmış nesnelere sürdürülebilirlik için bir arada hareket etmelerini sağlayan, sosyal yaşamın özellikleridir" (Field, 2008:45). Sosyal sermayenin bireyler ve gruplar üzerinde verimliliği artırıp azaltmada etkilidir. Putnam'a göre sosyal sermaye iki temel bileşenden oluşmaktadır: normlar ve iletişim ağırları. Güveni ise karşılıklıyla birlikte sosyal iletişim ağırlarından ortaya çıkan temel unsur olarak görmektedir. Sosyal sermaye bağlayıcı ve köprü oluşturan iki biçime sahiptir. Bağlayıcı biçimi seçkin kimlikleri destekler, homojenliği sürdürür, özgün kimlikleri destekleyici ve grup içi sadakati güçlü tuttuğundan yapıştırıcı görevi bulunmaktadır. Köprü oluşturan biçimi ise farklı sosyal bölümlerden gelenleri bir araya getirme özelliğine sahiptir, heterojendir, harici varlıkların bağlantılarında, bilgi dağılımında yararlıdır. Geniş kimlikler ve karşılıklıyla oluşturulan yenilenme sağlar ve yozlaşmayı engelleyen temizleyici bir özelliğe sahiptir (Field, 2008:45,51).

Sosyal sermaye bireyin hayatı boyunca yaşam kalitesini artırmaktadır. Lin sosyal sermayenin faydalarını şöyle sıralamıştır. Bireyin kendi başına amaç olan faaliyetlerin, hedeflerin ve elde bulunanların muhafaza edilmesi, kayıplara karşı korunma, fiziki varlığın korunması ve bireylerin birbirini tutması, akıl sağlığının korunması, diğergamlılığın aktif olması, hayattan tatmin olmayı, çeşitli araç faaliyetleri hedeflere, yeni ve sahip olunamayan bilgi ve kaynaklara ulaşabilmeyi, ekonomik olarak varlık kazanımını, siyasal olarak iktidar kazanımını, sosyal olarak itibar kazanımını ve ayrıca iyi bir iş, maaş, kar ve kaynak dağılımından pay elde etmeyi kolaylaştırmakta veya sağlamaktadır (Lin, 2005'den aktaran Öztaş, 2007: 91). Putnam ve Lin sosyal sermaye ve refah arasında güçlü ve olumlu bir ilişkinin varlığını savunmuştur (Field,2008:51).

Güven hem sosyal sermayenin tamamlayıcı bir parçası, hem de sonucudur. Coleman ve Putnam için sosyal sermayenin temel ögesi güvenidir. Fukuyama güveni sosyal sermayeden daha öte sosyal düzenin esası olarak kabul etmektedir. İnsanların amaçlarına ulaşmak için işbirliği yapabilmelerinin birinci şartı birbirleri hakkında bilgi sahibi olmak, ikinci olarak ta birbirlerine güvenmektir. Güvenin oluşabilmesi için kullanılıp bir kenara atılmak korkusunun olmaması ve işbirliğinin çift taraflı çıkar getirmesi gerekmektedir (Field, 2008: 88). Yani beşçiliğin oluşmaması gerekmemektedir

Güven ekonomik ve sosyal işlemleri kolaylaştıran bir etkidir. Yüksek güvene dayalı iletişim ağırları sayesinde bireyin kaynağa erişiminde düşük maliyet, zaman tasarrufu sağlar sorun çıkaran bürokratik karmaşalar çözülür. Sadece yüz yüze ilişkilerle sınırlı değildir bütün bireyleri grupları ve kurumları, sarmalayan genel bir güven duygusu önemlidir. Güven temelli ilişkilerde bilgi edinmede riskler düşer, belirsizlikler azalır, yeniliği sağlayan rekabet çoğalır ve güvensizlik kaynaklı yüksek avukat ücretlerini de ayrıca azaltarak bireylerin veya kurumların giderlerini azaltır. (Field, 2008:89, 90). Güven sonrası ihanete uğranılması ise güven yıkımına neden olmakla birlikte özel ilişkilerde güveni aşındırdığı gibi skandallar da kurumlara duyulan güveni yok eder (Field, 2008: 137).

Modern kurumlar doğası gereği sosyal sistemlerde güven düzeneklerine ve uzman sistemlere duyulan güvene derinden bağlıdır. Modern kurumlar modernliğin geleceğe yönelik karakterinden doğan yerleşmiş uzmanlığın güvenilirliğinden süzülen güven tarafından yapılandırılmıştır. Modernliğin güven oturtma zorunluluğu bilginin düşününsel olarak sürekli olarak uygulanmasının bir sonucu olarak gelişmektedir. Bu güvenin oluşumu, olaylar evreninin kendisini de gerçekte yarattığı durumlarda ki fayda ve risk sorununun ortadan kaldırılması sonucudur. Hiç kimse modern kurumların içinde yer alan soyut sistemlerin dışına çıkamaz (Giddens, 1994:78).

Güven Fukuyama'ya göre "ortak normlara dayanan ve düzenli olarak, dürüst ve işbirliği içeren davranışların sergilendiği bir toplulukta, diğer üyelere yönelik ortaya çıkan bir beklentidir." (Fukuyama'dan aktaran Furedi, 2014:183). Güven kaybı ötekenden korkuya neden olmakta, bireyselleşme neticesinde cemaat bilincinin çökmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Güvensizliğin korunaksızlığın yarattığı yalıtılmış insan modeli insanların risk algılamasını şiddetlendirerek güven bunalımına neden olmakta modern insanın

mücadele gücünü zayıflatmaktadır. Ortak değerlerin ve ortak bir topluluğa aidiyetin çöktüğü, aile ilişkilerinin dahi değiştiği bir ortamda insanlar yaşam mücadelesinde karşılaştıkları gerilimler ve çelişkiler karşısında kendi sorunlarını çözemeyecek durumda olduğundan kurumsallaşan araçlara başvurmaktadırlar. Yapayalnız bireyselleşen modern dünya insanı kendini korumasız hissederek toplumsal yalıtılmışlık güvensizlik duygusunu şiddetlendirmektedir (Furedi, 2014:110).

3. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çağımızda geleneksel ve dinsel değerlerin yok olmaya yüz tutması, aynı zamanda çalışma ve sosyal hayatının bireysel ideallerle örülmesi sonucu bireyler arasında amansız bir yarış başlamıştır. Rekabet çağının insanları birbirleriyle yarışmak zorundadır ve doğanın kanunu olan güçlü olan hayatta kalır formülü modern yaşam tarzına bağlı olarak sosyal hayata ve çalışma hayatına aynı şekilde geçmiştir. Rekabet ortamı ve oluşturduğu duygu bireylerde kaygıyı artırmakta ve kaybetme korkusuna neden olmaktadır.

Modern yaşamdaki toplumsal korkuların temelinde bireyselleşme ve narsistlik bulunmaktadır. Bireyselleşme ve buna bağlı narsistlik rekabet duygusunu perçinlemekte ve rekabete bağlı korkuyu daha da şiddetlendirmektedir. Günümüzde korkuların oluşmasında ve toplumsal hale gelmesinde ana etken belirsizliğin risklerin ve rekabetin yaratmış olduğu güven duygusunun zayıflamasıdır. Hepsi bir domino taşı gibi bir birine bağlı olan bu kavramlar korkuyu oluşturmakta ve bireyler arasında sosyal mesafeyi artırmaktadır. Bu çalışmada korkuların örgütün amacına ulaşmada kolaylaştırıcı etkiye sahip olan sosyal sermaye üzerine etkisi araştırılmaktadır. Günümüzdeki modern örgüt yapısı bağlı olarak oluşan korku nedenleri ile düşük sosyal sermaye ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmada bu amaçlar ışığında Fırat Üniversitesinde ki öğretim elemanlarının korkuları modern örgüt yapısıyla ilişkili olarak analiz edilmiştir. Ayrıca oluşan korkuların sosyal sermaye üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2005:72). Örneklem grubu olarak öğretim elemanlarının tam temsili için Prof. Dr. Doç. Dr. Yrd. Doç. Dr. Öğr. Gör. ve Araş. Gör. olarak her kademedeki 14 kişiyle görüşülmüştür. Örneklem olarak maksimum çeşitlilik ve kartopu örnekleme çeşidi alınmış Kartopu örnekleme ile zengin bilgi kaynaklarına ulaşmak maksimum çeşitlilikte ise korku oluşan alan ile oluşmayan alanın ve farklı ünvanların bilgilerine ulaşmak amaçlanmıştır. Görüşmeler görüşme formu yaklaşımına göre yapılmıştır. Görüşme formu yaklaşımında görüşmeci önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir.

5. Verilerin Değerlendirilmesi

5.1. Riskleri Ortaya Çıkaran Faktörler, Yarattığı Kaygı ve Korkular

Geleneksel yaşantının içindeki değerler, modernleşmenin parametrelerine bağlı olarak değişmekte hatta dünyanın bir kısmının geç modern dönem içinde olması bile bu parametrelere bir başkaldırı ve riskleri elimine etme hareketi olarak görülebilir. Geleneksel hayatın modern yaşamdan farklılığı modern yaşamın getirdiği düşünülen risklerinde nedeni olarak düşünülebilir. Bu bağlamda görüşmecilere "Geleneksel yaşantıdan hangi farklılıklar bu riskleri ortaya çıkarmıştır?" sorusu yöneltilmiştir.

Modern yaşamın çalışma temposu ve örgütsel yapısı kurucusu kapitalist sistemin ücret politikası, tüketim stratejileri bireylerin davranış kalıpları kadar zihinsel ve duygusal alanlarında da farklılığa neden olmaktadır. Zimmerman ve Sorokinin değindiği kent yaşamının insana yüklediği iş monotonluğu zihinsel hastalıkları körüklediği gibi (Tezcan, 175) Lafargue'nun vurguladığı boş zaman yokluğu ise bireylerde yaratıcılığı öldürmektedir (Lafargue,2015:18, Aksoy, 1994: 62). Yaşam dünyasının tümünü etkileyen bu durum görüşme sonucunda alınan verilerde de görülmektedir. A: (Prof. Dr.) "Geleneksel yaşantı, insana bu kadar ödev yüklemiyordu. Doğa insana zaman aralığı bırakıyordu. Geçinmek için bu kadar çalışmaya gerek yoktu. İnsanlar bundan dolayı bu kadar acımasız ve muhteris değildi."

Doğadan kopuş kadar sistemin işlerliği sağlayan kapitalist sistemin kavramlarından biri olan rekabet geleneksel yapıdan farklı olarak risk oluşturmaktadır. Görüşmecilerden D: (Araş. Gör.)'nin "Rekabet mezosu engelleme de değil. İnsanların birbirlerine tahammülü yok. Yanımda benimle aynı düşünenler olsun gerisi olmasın. Anlam veremiyorum. Alışamadım bu zihniyete. Bir yere ait olma! Fikirler ne kadar önemli ki her türlü adaletsizliği yapabiliyorlar. Allah korkusu bile çözemiyor. Bendensin ondansın. Yalnızlık korkusu yaşama endişesi var. Herkes yalnız. Modern olarak kendilerini algılayan sosyal ortamlarda buluşan insanlarda güven sorunu ve yalnızlık yaşıyorlar. Öyle değil demelerine rağmen yalan söylüyorlar." yanıtında rekabetin sadece bireysel olarak gruplar

arasında da gerçekleştiği fakat bu gruplaşmaların aslında gizli bireyselliği ve yalnızlığı içerdiğini söylemektedir.

G: (Öğr. Gör.) *"Ekonomik bağımsızlık, bireysel yaşamak isteği."*

H: (Doç. Dr.) *"Bozulan gittikçe riyakârlaşan insani ilişkiler, çıkar ilişkileri, samimiyetin yerini alan iki yüzlülük."*

I: (Yrd. Doç. Dr.) *"Özel hayat mefhumu, aileyi koruma güdüsü, çevreye, komşulara, insanlara duyarlı olmakta uzaklaşılması, teknolojik gelişmeler, sosyal medyanın etkisi bu riskleri ortaya çıkarmıştır."*

M: (Prof. Dr.) *"Geleneksel yaşantıdan değerleri yok ederek tamamen kazanca yönelik bir yaşam tutuyor. Riskli olan taraf o. Maddi kazanç ve tabi şan, şöhret de var."*

Verilen bu yanıtlara göre bireylerde ki ekonomik bağımsızlık isteği bireyselliği artırmaktadır. Ekonomik bağımsızlıkla birlikte artan bireysellik, rekabet, çalışma temposu ve tüketim alışkanlıklarında ki değişikliklerle birlikte birçok risk alanı ve buna bağlı kaygı ve korku yaratacak alan oluşmakta ve bu korkular insan ilişkilerini etkilemektedir. Modern yaşam tarzıyla geleneksel yaşam tarzının çakıştığı alanlarda çatışma çıkmakta ve gelenekseller için bu durum risk oluşturmaktadır. Ekonomik sisteme bağlı çalışma koşulları ve şekillendirdiği kişilik yapısı bireylerin birbirlerinden korkmasına neden olmakta ve bireylerin birbirleri için risk faktörü olmalarına neden olmaktadır. Risk modern toplumda yoğun olarak doğadan çıkarak birey birey ilişkisi çerçevesinde oluşmaktadır. Kitle iletişim araçları ve yayınları bu riskleri oluşturmakla birlikte bir virüs gibi yaygınlaştırmakta ve artırmaktadır. Kitle iletişim sisteminin ekonomik temelin ve ayrıca üstyapının bir parçası olması hasebiyle üretim ilişkilerinin, kültürün yeniden üretiminde önemli rol sahibidir (Murdock, 2008:59). Buna bağlı olarak modernitenin parametrelerinin yaygınlaşıp, risk oluşumu ve algılanmasında da önemli role sahiptir. Görüşmecilerden alınan verilere göre entegre olamama sorunu, teknolojik ilerlemeler, bireysellik, başkasına duyarsızlaşma gibi faktörlerde riskleri artırmaktadır.

Geçiş dönemlerinin sonucunda risk faktörleri arttıkça kaygı ve korku alanları belirlemekte ve risk alanları ve risk algılamaları korku alanlarını belirlemektedir. Görüşmecilere yöneltilen *"Toplumsal yaşantıda sizi endişelendiren ve korkmanıza neden olan sorunlar nelerdir?"* sorusuyla önceki risk alanlarına bağlı korku alanlarının oluşup oluşmadığı analiz edilmiştir.

Ekonomik sistem ve örgütsel yapısı tepeden turnağa başarı, kâr maksimizasyonu ve meta üzerine kurulduğu için bireyler arasındaki ilişkiler bağlanmama eksenli ve yüzeysel işbirliklerine dayanmaktadır (Sennet, 2014:25). Bu noktada görüşülenlerden A: (Prof. Dr.)'nın *"Modern toplumda insan çok yalnız ve yabancı. Geleneksel toplumdaki sıkı akrabalık bağları modern toplumda çok gevşek. Cehalet, sevgisizlik, nefret, aşırı rekabet, insanın makinalaşması, bencillik, işsizlik ve açlık."* ifadeleri bu yargıyı yansıtarak genel olarak diğer görüşülenlerin cevaplarında özetlemektedir. Korku faktörü olarak modernleşme ve korkuya neden olan sorunlar ise literatürle aynıdır. Örgütsel olarak rekabet görülürken insan ilişkileri bağlamında araçsal aklın yaratmış olduğu rekabetin sonucunda sevgisizlik, nefret, bencillik ve bir zincir gibi işsizlik ve açlıktır. İşsizlik ve açlık korkusuna makinalaşma ve sürekli teknolojik ilerlemeler sonucu işgücüne gereksinimin azalması ve yedek işçi grubuyla ücret politikaları neden olurken küresel ve ulusal ekonomik krizlerde başka bir nedenidir.

Diğer soruların cevaplarında çıkan modern geleneksel çatışması ve modern olarak kendilerini nitelendiren bireylerle geleneksel nitelendirenler arasındaki çatışma bu sorudada ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerden D: (Araş. Gör.)'nin *"Ötekileştirilme dışlanma. İnsanlar arasında gruplaşmada modern olanlarda ayak uyduramama meselesi var. Sizi kendi gibi hayat sürenlerden farklı olarak görmekte arkadaşlık kurmada bayağı ve bağnaz olarak görmüş olabilirler. Kendi sosyal ortamlarını paylaşmak istemeyebilirler. Geleneksellere uyum sağlama korkusu engellenme korkusu yaşayabilirler. Modern kalıplara tutunup ritüeller, helal ve haramı yaşama bilincini istemediğinden onları hatırlatacak korkular olabilir. Yalnızlık, güven, gruplaşma, kendi çıkarı için yakınlık kurmaya çalışan insanların davranışları beni korkutur. Çünkü hem yıpranıyorsunuz hem de insanlara karşı artık iyi bir yaklaşımla ve temiz bir düşünceyle yaklaşmıyorsunuz. Bu tarz insanlarla sık sık karşılaşılıyor olmak da gelecek adına acaba kendi duruşumu ve çizgimi kaybeder miyim endişesi yaratıyor. Herhalde kendimle verdiğim mücadele de bu."* ifadeleri toplumdaki geleneksel ve modern gruplar arasında ki çatışmayı örgütsel yapıda yansıtmaktadır. Entegrasyon sorununun yarattı korkular bir diğer görüşmeci K: (Yrd. Doç. Dr.)'nın *"Bizim toplumca bazı ezberleri çok bozmayı istemiyoruz. Zihnimiz biraz konformist olmasından kaynaklanıyor. Muhafazakarlığın temel düsturu bu. Bu nedenle moderne geçişte geleneksele geçişte tehdit edebilecek şeylerden modern yansımalarından akademisyen olmamıza rağmen endişeler taşıyoruz. Geleneksel yaşam tarzı rasyonel olan eylemleri dahi modernlik bağlamında kısıtlamaktadır. Geleneksel araştırma tekniklerinin halen devamını isteyen akademisyenlerin modern teknikleri eksik görüyorlar veya yeni gelişmeleri benimsememektedirler. Zihinsel devrimin modern yaşamla eşzamanda yapılmamasından kaynaklı demokrasiden karşı cinse yaklaşıma ve dine kadar herşeyde bir yanlış algılama ve cin olmadan adam çarpma var. Zihnimiz hazır değil ama o yaşantının unsurlarını kullanıyoruz."* ifadelerinde gelenekselliğin topyekün moderniteyi dışlamasının akademik örgüt bağlamında yarattığı zorluklardan

bahsetmektedir. Kitle iletişiminde meydana gelen ilerlemeler ve ulaşımdaki hız dünyayı küresel bir köy haline getirirken modernleşmenin en önemli amacı olan bütünleşmenin karşısında salt bir geleneksel bağınazlıkla davranılması örgütsel yapıda oluşacak çift taraflı korkulara neden olmakta ve gruplar arasında çatışmaya neden olmaktadır. Toplumun sosyal yapısının yeniden örgütlenmesi ahenkli bir şekilde olmadığında değişim süreci çatışma süreci olup yenilikçiler ve gelenekselciler olarak toplumsal ve örgütsel alanda krizler kaçınılmazdır. Modernleşmenin bütünleşme amacı çerçevesinde ekonomik, toplumsal ve siyasal alanın dönüşümü gerekmektedir (Çetin, 2003:266).

Örgütsel yapıdaki bireyler farklı sosyo-kültürel ortamdan geldiğinden farklılıkların olması ve bu farklılıkların sürdürülmesi gizli bir çatışmayı yaratmakla birlikte çatışmanın yoğunluğu ise entegrasyon sorunlarını ve gruplar arasında uyumsuzluğa neden olmaktadır. Değer, inanç ve ahlaki yargıların yarattığı çatışma ve akabindeki korkular akademik örgüte yeni katılan bireyler arasında daha yoğunken süreç itibarıyla ilerleyen dönemlerde bu çatışmalar azalmaktadır. Bireysel inanç ve değerlerin değişmesi ünvanın yüksekliği veya diğer öğretim elemanlarıyla aynı ise bu entegrasyon süreci daha uzarken aksi durumda ise daha erken uyum sağlanmaktadır (Çuhadar, 2014:29). Bu değişim süreci ise öğretim elemanlarında bir başka korkuya neden olmaktadır. Bu korku ise değer yitimi ve değişim korkusudur. Görüşmecilerden İ: (Araş. Gör.)'nin "Geleneksel ve modern geçişte meydana gelecek en büyük korkunun, kültürel değerlere ihanet etmek, şahsın kişiliğine ve karakterine olumsuz yöndeki etkilerinin olacağını düşünmesi ve toplumun genel düşünce yapısından uzaklaşarak dışlanması veya ötekileştirilmesinden dolayı meydana geldiğini düşünmekteyim. En büyük endişem ve korkum, dürüst kalabilmek uğruna verdiğim savaşı kaybetmektir. Bir nevi sürü psikolojisi içerisine girerek, evrensel gerçekler ve doğrulardan sapmak, toplumsal yaşantıda beni endişelendiren ve korkutan parametreleri yansıtmaktadır." ve E: (Öğr. Gör.)'nin "Toplumsal yaşantımızda insanlığın yitirilmesinden ve Allah inancının kaybolmasından korkarım." ifadeleri Çuhadar'ın tezini desteklemektedir.

Teörrizm ve şiddet tüm zamanların sıkıntısı olmasına rağmen yaygınlaşması ve etkisinin küresel çapta hissedilmesi günümüze ait bir durumdur. Bunun sebepleri ise teknolojik ilerlemelerle kitle iletişimin yaygınlığı ve ulaşımdaki kolaylıktır. Terörizm ve şiddetin genel olarak tüm zamanlarda temel etmenleri fertlerin toplumdan soyutlanması ve uygun motivasyonla bireylerin terör örgütlerine katılmalarıdır. Yoksulluk, işsizlik sonucu eşitlik ve adaletsizlik ve mağduriyet algılaması terör örgütlerine katılımı sağlarken terörist ve şiddet eylemlerine neden olmaktadır (Sever, Cinoğlu, Başbüyük, 2010: 1,2). Görüşmecilerden H: (Doç. Dr.)'ın "Her an başınıza bir şey gelebilir korkusu. Evden çıkınca bir daha geri dönebilirmiyim korkusu. Terör, tecavüz, kadına ve çocuğa şiddet, hırsızlık." yanıtı terörün, şiddetin ve diğer suç eylemlerinin günümüzde yaygınlığı ve her an başa gelme olasılığından bahsetmektedir.

Sonuç olarak modern yaşam bireysellekle birlikte toplumsal bağların çözülmesi, yozlaşma, anarşi, vurdumduymazlık, değerlerin zayıflaması, cehalet, sevgisizlik, nefret, aşırı rekabet, insanın makineleşmesi, bencillik, işsizlik ve açlık, sekülerleşme korkusu, güven kaybı, kültürel değerlerin zayıflaması korkusu sayılmaktadır. İlaveten terör şiddet ve diğer suç unsurlarından bahsedilmektedir. Çıkış noktası bireysellik yani ekonomik etkinlikler olan bu sorunlar sınıf atlama, sınıfın vermiş olduğu avantajları kaybetmeme ve saygı ihtiyacı ile bireylerin birbiri üzerinde güç kullanma tahakküm kurma bulunmakla birlikte bunlar soft kavramlarla ifade edilmektedir. Bu kavramlar statü, imaj ve prestij sayılabilir.

Benlik algılamasında katı bir geleneksellikten uzak olan F, H, İ ve K'nın ifadelerinde korku olarak değer yitimi bulunmakla birlikte katı gelenekselliği benlik algılamalarında gören görüşmecilerde korku ve kaygının daha belirgindir. Bu korku ve kaygılar değer yitimiyle birlikte üst benlik algılamasında değişme ve bireyler arası ilişkilerdeki bencillik ve narsizmdir.

5.2. Sosyal Sermayenin Kullanılması

Sosyal sermaye güven ortamında daha yoğun kullanılırken kaygı ve korkunun arttığı durumlarda ve yerlerde sosyal sermaye zayıflamaktadır. Araştırmanın hipotezlerinden birinin sosyal sermaye ve korku ilişkisi olmasından dolayı görüşmecilere korkuyla ilgili sorulara ilaveten sosyal sermayeyi kullanıp kullanmadıklarına dair sorularda yöneltilmiştir. Sorular hem çevrenin bireyle hem bireyin çevreyle etkileşimi çerçevesinde sorulmuştur. İlk önce bireyin çevresiyle ilişkisi araştırılırken sonraki sorularda ise bireyin çevreye duyarlılığı ölçülmüştür. Sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik sorular: İşyerinde arkadaşlarınızla bir problemi çözmedeki birlikteliklerinizden tatmin oluyor musunuz? Ortak noktada buluşabiliyor musunuz? Bir sorunuz olduğu zaman işyerindeki arkadaşlarınızdan veya ailenizden çözüme yönelik destek isteyebiliyor musunuz isteyemiyorsanız neden ve bu desteği alabiliyor musunuz? Arkadaşınız zor durumda olduğunda insiyatif alarak onun sorununu çözme arzusu oluşuyor mu bu eyleme dönüşebiliyor mu? Bu arzunun oluşmasının veya oluşmamasının nedeni nelerdir. Eylemi yaparken ne düşünüyorsunuz ve ne hissediyorsunuz?

5.2.1 Sosyal Sermayenin Çevreden Bireye Katkısı

Sosyal sermaye güven ortamında iletişim ağları vasıtasıyla iş kolaylaştırıp kişisel ve ortak amaca ulaşma eylemleridir. Sosyal sermaye Batı kültüründe veya modernitede karşılıklılık, beklenti ve zorunluluk (Ercelsan, 2009:250) esasına göre işlevsel hale gelmesine rağmen değer ve inanç eksenindeki farklılıktan dolayı İslam-Doğu kültüründe bu değişikliğe uğrayarak halen soybağı ve diğergamlılık esaslarındadır içerisinde barındırmaktadır. Yapılan bu çalışmada görüşmecilere sorulan “İşyerinde arkadaşlarınızla bir problemi çözmedeki birlikteliklerinizden tatmin oluyor musunuz? Ortak noktada buluşabiliyor musunuz? Bir sorununuz olduğu zaman işyerindeki arkadaşlarınızdan veya ailenizden çözüme yönelik destek isteyebiliyor musunuz? İsteyemiyorsanız neden?” sorularıyla çalışılan kurumdaki iletişim ağları vasıtasıyla amaca ulaşmada birlikteliğin olup olmadığı ölçülmüştür. Bu ölçüm kişinin çevresindeki bireylerin tutumu yönünden incelenmiş olup bir sonraki soruda ise bireyin kendi tutumu değerlendirilip Doğu-Batı kültür farkıda bu değerlendirilmeye içe bakış eklenerek yapılmıştır.

Sosyal sermaye belirli bir amaç için bir araya gelen insanların bir arada yaşama zorunluluğu ve işbirliğini sağlamada kritik bir öneme sahip olmasıyla birlikte karşılıklı ilişkilerin güvene dayalı ve sorunsuz olmasını sağlamaktadır. Sosyal sermayenin yüksek olması bireysel olarak yaşam kalitesinin yükseltmekte toplumsal olarakta makro hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Çünkü toplum içinde sosyal sermayeleri yüksek bireylerin varlığı ve çokluğu toplumun değişik kesimleri arasında karşılıklı ilişki, işbirliği ve farklı konulara duyarlılığa bağlı dayanışma ve güven duygusunun gelişmesine neden olur (Çalışkan, Meçik, 2010:46-47). Görüşmecilerden B: (Yrd. Doç. Dr.)’nin “Mesleki yakınlaşma ve arkadaşlık doğrultusunda daha yapıcı hareket edilebiliyor..” İ: (Araş. Gör.) “İş yerindeki problemlerin çözümünde ortak bir arayış içerisinde olmamızdan dolayı, her hangi bir problem ile karşılaşmamaktayım. Eşit sorumluluk alma ve iyi niyet kapsamında oluşmuş bir iş ortamında çalışmaktayım.” yanıtları sonucunda yüksek sosyal sermayenin karşılıklı işbirliğini olanaklı kıldığını bunun ise güvene dayalı olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Aynı örgütün farklı birimlerinden alınan cevaplarda düşük güvenin yüksek korkunun olduğu kişilerde ise karşılıklı ilişki, işbirliği ve duyarlılığın düşük olduğu görülmektedir.

C: (Öğr. Gör.) “Bir problem olursa idare çözsün problemi. Ortak nokta diye bir şey yok. Herkes birbirinden kopuk kapılar kilitli işini yapıyor. Geçmişte yaşadığım haksızlıklar sıkıntılar, bencillikler, adaletsizlikler iş arkadaşı diye bir şey kalmadı. Adaletsizlik olarak gördüğüm şey derse girmiyorlar. Sonra cim cim le biten kelimelerle işi götürüyorlar. Oysaki sınıfta ki etkinlikler şikâyet edildi. İdare kimini örtbas etti. Adaletsizlikten dolayı resmiyim hiç bir şey yapmıyorum. 22 yılın tecrübesi. Ailemden yardım istiyorum. Belki kurumda ailemden kimse olmasaydı ya da ailemden kimse yanımda olmasaydı arkadaşlarımdan yardım isteyebilirdim. Arkadaşlarıma muhtaç olsaydım onlara yönelebilirdim. Muhtaç olsaydım alttan alırdım hatalarıda görsem alttan alırdım. Böyle zamanları yaşadım aptal enayi olarak görürlerdi beni. Arkadaşlardan o zamanlarda destek almıyordum almış gibi gözüküyordum. Hep karşılıklı bir destek vardı.”

D:(Araş. Gör.) “Tatmin olmuyorum. Gözetmenlik mevzusu problem edilecek mevzu değil. Ortaklaşa olması gerekirken devasa probleme dönüşüyor. Herkes benim dediğim doğrudur mantığında. Belki bir ihtiyacı var denilip sıkıntı üstünden alınmıyor. Artık altında art niyet aradığınızdan bir birliktelik söz konusu olmuyor. Bir araya gelinip çözüm üretelim dememize rağmen daha büyük problemler çıkıyor. Daha çok karakter ve kişilikten çıkan sorunlar işe yansıyor. Temkinlisin, dikkat etmeye çalışıyorsun, hal hatır sorulduğu zamanlarda dahi yalalaklık olarak görülüyor veya altında art niyet aranıyor. Takip edilme hissiyatı var. Çok değişik sistemle yönetilen hapisaneler gibi. Sürekli gerilim havası. Kendimi iş çıkışı camiye attığımı bilirim. İlerisi için daha büyük endişeler taşıyorum. Yumuşak yüzlü olduğum için olmadı bırakırsın diyorum. Kişiliğimden ödün vermek yerine bırakırım. Verimliliği bu durum etkiliyor. Fikir danışacağım kimse yok. Yön verecek hocanın yanına gruplaşmadan doğan problemlerden dolayı gidemiyorsun. Sen hiç gelir miydin muamelesi var. Hocaların katkısı olmadığından verim de alamıyorsun. Hocalarla fikir alışverişi yapamadığından dolayı literatüre vakıf olamama sorunu var ve kaplumbağa hızında ilerliyorsun. Gruplaşmaların muhteşem gruplaşmalara dönüşmesi ve ideolojinin de işin içine girmesiyle ipler kopuyor. Kendi dünyana kapanıyorsun. Kapalı kapılar arkasında ızdıraplar olarak görüyorum bu durumu. Ürkütüyoruz gibi algılıyorum ve anlam veremiyorum. Ailemden değil ama oda arkadaşlarımdan ve iş tecrübesinden yararlanacağım hocalarımdan destek isteyebiliyorum. Kendi kendime halletmek istiyorum. Birinin fitratı veya kişiliği sıkıntılıysa daha sıkıntılı olabiliyor.”

L: (Araş. Gör.) “Maalesef tatmin olamıyorum. Pek nadir ortak noktada buluşabiliyoruz. Nedenler üniversite camiasında birçok sınav ve akademik rütbe olması. Otoritelere muhtaç hale getiriyor. Kendi çıkarları doğrultusunda çalışan insanlarla olmuyor. Yanlışta yanlış doğruya doğru diyemiyorsunuz. Ailemden destek isteyebiliyorum. İşyerindekilerden bu güne kadar istemedim. İnsanların menfi çıkarlar bu desteğin oluşmasını engelliyor.”

Alınan yanıtlara göre sosyal sermayenin düşük olduğu bireylerde iletişim, işbirliği ve duyarlılık da düşük olmakta ve buna bağlı olarak bireylerin ve örgütün amaca ulaşması uzun bir süreç almaktadır.

Sosyal sermaye birliktelikler yoluyla normatif karakteri olan, güven, karşılıklılık temelli olduğundan bireylerin hedeflerine ulaşma imkânını artırmasından dolayı özellikle toplumun varoluşunu mümkün kılan esastır (Aydemir, 2011:51). Sosyal sorumluluğu gelişmediği toplumlarda bireysel menfaatler

öne çıkmakta ve toplumun aleyhinde kullanılabilir (Çalışkan, Meçik, 2010:47). H: (Doç. Dr.) 'ın "Herkes kendi çıkarını düşünüyor, menfaatler çatışınca da sorunlar ortaya çıkıyor." yanıtı bütünleşme sorunun temelinde bireyselleşmenin olduğunu göstermektedir. Sosyal sermaye toplumun varoluşunu sağladığı gibi örgütsel yapının işlevselliğini ve amaçlarına ulaşmasını sağlayan temel etmenlerdendir. İnsanların örgüt içerisinde belirli bir amaç etrafında bir araya gelmesi ve ortak eylemler gerçekleştirebilmesi için amaca yönelik sosyal sermayenin inşa edilmesi mutlak şarttır (Aydemir, 2011:54).

Coleman'a göre güven ve işbirliği sosyal sermayedeki iletişim ağlarının etkin olarak işlenmesini sağlamaktadır. Toplumun sağlıklı bir yapıda olması ve toplumsal üretkenlik ise normlar, sosyal ağlar ve güven ile mümkündür (Çalışkan, Meçik, 2010:46). Korkular ise sosyal sermaye için gerekli olan güven ortamını olumsuz etkileyerek bireyleri birbirinden uzaklaştırmakta performansı ve verimliliği düşürmektedir. Görüşmecilerden alınan verilere göre korku faktörünün yoğun olarak görüldüğü kişiler olan A, C, D, G, H, J, L'nin cevapları neticesinde güvenin oluşmadığı birimlerde sosyal sermayenin olumsuz etkilendiği ve iletişim ağlarının kullanılması sonucu amaca ulaşmada sorunlar oluştuğu bazen ise amaca ulaşamadığı sonucuna varılmaktadır. Tam aksi durum ise korkunun düşük olduğu görüşmelerde bulunmuştur. B, İ, K, M'nin verdiği cevaplara göre korkunun oluşmadığı birimlerde ve bireylerde sosyal sermaye aktif olarak var olduğundan dolayı işler daha hızlı ilerlemekte ve çözüme yönelik davranışlar ön planda olduğundan dolayı verimlilik ve amaca ulaşma kolaylaşmaktadır. Korkunun yoğun olduğu ve korkunun olmadığı iki grubun görüşlerini N: (Prof. Dr.)'in "Takım ruhu muhalifte olsa yandaşa olsa oluşuyor. Bölümün menfaati için. Bazen iletişim eksikliği oluşuyor. Başka bölümlerde baskı ve birbirlerini sürekli şikâyet var. Bütün sıkıntılar merkezde toplanıyor kulak misafiri oluyoruz. Destek istiyoruz güçleri nispetinde yardım veriyorlar. Bizim sorunumuz yok hep birlikte toplanıp oturabiliyoruz. Konuşabiliyoruz. Bazı bölümlerde kapılar kapalı kimse kimseye tahammülü yok." yanıtı özetlemektedir.

İletişim ağlarının bireylerin birbirlerine karşı duydukları korkuya bağlı olarak tıkanması yabancılaşmaya da neden olmaktadır. Sosyal sermayenin artması bireylerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırarak yabancılaşmayı engellemektedir. İletişim süreçlerinin etkin kullanımı bireylerin birbirlerini anlamalarını kolaylaştıracak ön yargıların yıkılmasını sağlayacaktır. Güven ortamında akılcı ve ılımlı ilişkilerin kurulması demokratik değerlerin topluma yerleşmesine neden olarak takım ruhuyla hareket edebilme yeteneğinin de gelişimini sağlayacaktır (Çalışkan, Meçik, 2010:48). A: (Prof. Dr.)'nin "Kasıtlı kötülükten çok korkarım. Bilecek ve isteyerek yapılan kötülükten. Masamızdan kötülük için resmi evrakın çalındığını bilirim. Maksat bizi devlete karşı suçlu duruma düşürmek. Rekabeti oluşturan kıskançlık, husumet ve insanın doğasından kaynaklı kıskançlıktan ötürü kendini önde görmek istiyor. Paylaşmak yok, ortaklık şuuru gelişmiyor. Senin iyi olman yetmiyor. İnsan kendi cehennemine çekmek için uğraşiyor. İnsanın insanla yaşaması gerekiyor. Topluma muhalif olmaktan korkarım ama bireye muhalif olmaktan korkmam." yanıtı insanların birbirlerine ihtiyacının olmasına rağmen rekabetin birliktelik ve takım ruhunu zedelediğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak düşük sosyal sermayenin korkuyla ilişkilendirilmesiyle birlikte modern-geleneksel sınıflandırmada B, F, H, I, K, M, J'nin kendini hem modern hem geleneksel özellikleri barındırdığını söylemesi ve sosyal sermayenin yüksek olduğu tüm bireylerin bu grupta yer almasıyla sosyal sermayenin düşük olduğu grubun tamamının geleneksel bireylerden oluşması uyum sağlamak ve sosyal sermayenin işlevselliği arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Gelenekselliği benlik algılamalarında ön plana çıkaran D ve L'nin sosyal sermayeyi kullanamamalarında ise modern örgüt ve geleneksel değerlerin uyuması örgüt içerisinde buna bağlı kişilik ve değer çatışmasının yattığı söylenebilir

5.2.2. Sosyal Sermayenin Bireyden Çevreye Katkısı

Modern bireyin kendisinin iletişim ağları vasıtasıyla başkalarına çözüme yönelik eylemde bulunması sosyal sermayedeki karşılıklılık, beklenti ve zorunluluk ilkelerini harekete geçirecektir. Küresel olarak modern kültürün yaygın olmasına rağmen Doğu-Batı kültürleri arasındaki farklılık sosyal sermayeyi aktif kılan unsurlarında farklılaştırmaktadır. Karşılıklılık, beklenti ve bunlara bağlı zorunluluk kavramları daha çok bireysellik ile ilişkili olup diğergamlılık sonucunda çözüme yönelik eylemde bulunulmasının temelinde ise kültürel değer verdiği vicdani yükümlülük ve soybağı bulunmaktadır. Görüşmecilerin kendilerini geleneksel ve geleneksel-modern olarak algılamaları iletişim ağlarının kullanılış amacı olarak karşılıklılık, zorunluluk ve beklentinin sonucu mu yoksa geleneksel olarak diğergamlılık, soybağı da etkili mi sorusunu çıkarmaktadır. Karşılıklılık günümüzün örgütsel yapısında diğergamlılığın yerini alarak bireylerin ilişki kurma girişimlerinde, ilişkilerinin yapılandırılmalarında ve güven oluşturmada önemlidir. Örgüt içinde ilişkiler kurulurken en fazla kazanç ilkesine göre kurulmakta ve karşılıklılık prensibine göre işlemektedir. Güven tahminen vereceğin kazanç miktarıyla doğru orantılı gelişmektedir. Bireyin karşı tarafa bir ediminin sonucunda vereceği bir şey yoksa örgüt içerisindeki konumunda buna göre belirlenmektedir. Coleman ve Putnam'da sosyal sermayenin karşılıklı beklenti sonucu oluştuğunu ve işbirliğinin tesis

edilmesinde karşılıklılığın önemli rol oynadığını söylemektedir (Tüysüz, 2011: 12,14). Bundan dolayı içebakışında kullanılarak değer analizinin yapılması gerekmektedir. *“Arkadaşınız zor durumda olduğunda insiyatif olarak onun sorununu çözme arzusu oluşuyor mu, bu eyleme dönüşebiliyor mu? Bu arzunun oluşmasının veya oluşmamasının nedeni nelerdir. Eylemi yaparken ne düşünüyorsunuz ve ne hissediyorsunuz?”* Bu sorularla görüşmecilerden hem sosyal sermayenin bir ucu olarak bireylerin başkalarının işini görüp görmedikleri hem de içebakış yöntemiyle sosyal sermayeyi harekete geçiren unsurun farkını da ortaya koyacaktır.

Gündelik yaşam içinde ve eğitim sisteminde sürekli rekabete dayalı ilişkilerin hâkim olması bireyler arasında işbirliği ve güven oluşumunu zedelemektedir. Bireylerin ilköğretimden meslek edim sürecine kadar sınav maratonunun içinde olmaları toplumsal etkinliklerden uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Çalışkan, Meçik, 2010:49). Özellikle akademik örgüt içerisinde sınav maratonunun uzun bir süreç olması öğretim elemanlarının grup çalışmasını sağlayan toplumsal etkinliklerden uzaklaştırmaktadır. Görüşmecilerden M: (Prof. Dr.)’nin *“Öyle bir kaygı yaşamadım ama burada bir hoca yaşadı. Bir hocada atanamama korkusu vardı. Haddini bilmemeye başladı milleti kırdı. Gönderdik başka yere gitti. Bölümde aşağıdan veya üst düzey yönetimden bir şey isteyecekse sözlü istemiyordu. Her şeyi resmiyete döküyordu. Bunu yaptırın korkuydu.”* ve L: (Araş. Gör.)’nin *“Akıllı ol doktora yeterlilik sınavına gideceksin.”* yanıtında akademik örgütün sınav maratonunun ve aktif dikey hareketli yapısının yarattığı korkuyu ve bunun sonucunda bireyin yabancılaşması ve yalnızlığını betimlemektedir. Modern örgütsel yapı ve kapitalist sistemin üretim ve tüketim stratejileri de dâhil edildiğinde birey rekabet ile çepeçevre kuşatılmış halde bencillik, narsistlik, yalnızlık arasında ihtiyaçlarla korkutularak bir paradoksun ortasındadır. Sosyal ihtiyaçlar saygı ihtiyacı, sevgi ihtiyacı, kendini gerçekleştirme başarı kavramı üzerinden yaşamını başarısızlık ve kendisi dışındaki bireylerden korkarak geçirmektedir. Buna bağlı olarak ta insan ilişkileri zayıflayarak yalnızlık yaygınlaşmıştır. İlişkiler ise çıkar temelli karşılıklılık üzerinden gerçekleşmektedir. Geleneksel değerlerin yaşadığı toplumlar veya bireylerde diğergamlılık ve soy bağı, karşılıklılık, beklenti ve zorunluluğun yerini almaktadır. Görüşmecilerden kendini modern-geleneksel algılayan B: (Yrd. Doç. Dr.) *“Eğer benden devreye girmem istendiğinde yardım ederim yardım etmem gerektiğini hissettiğim takdirde de devreye girebiliyorum. Bu eylemleri Allah rızası ve karşındaki insanın mutluluğu için yaparım en son kendimi düşünürüm.”* yanıtı geleneksel değerlerin iletişim ağlarının üzerindeki belirleyiciliğini göstermektedir.

Görüşmecilerden kendisini salt geleneksel olarak algılayan L: (Araş. Gör.)’nin *“Sorun çözme arzusu oluşuyor ve eyleme dönüşebiliyor. Kişinin yetiştirilme tarzı bu düşünceyi etkiliyor. Hayata baktığım pencere bir menfaat karşılığı değil. Fakat gün geliyor ortak noktada buluşma noktası oluşmuyor. Yap yap iyilik nereye kadar. Buda insanın nefsinin gerçeği. Ömrü billah karşılıksız iş yapanda insan değildir.”* yanıtı genel olarak geleneksel hisseden görüşmecilerden farklılık arz etmektedir. Korkunun yüksek olduğu ortamda çalışan L’nin aynı zamanda henüz örgütsel yapıya uyum gösterememesi düşük sosyal sermayenin ve geleneksel değerlerle uyuşmayan menfaate dayalı işbirliği nedeni sayılabilir.

Korku ortamının olumsuz etkilediği ve sosyal sermayenin oluşmadığı grubun iletişim ağları içerisinde amaca yönelik işe yardımcı olmadaki rolünü değerlendirdiğimizde A, C, D, G, H, J, L’nin A, D, G, H, J’nin insiyatif olarak işe yardım ettiği görülürken C: (Öğr. Gör.)’nin *“Benim zor zamanımda kimseden yardım görmediğimden içimden gelmiyor yardım etmek.”* yanıtıyla bireyselliğin hâkim olduğu ortamda yardım etme eğiliminin olmadığı görülmektedir. Diğer görüşmecilerde ise işbirliği ve duyarlılık yüksek çıkmakla birlikte İ: (Araş. Gör.)’nin *“Söz konusu sorun çözme arzusu oluşmaktadır. Takım ruhundan kaynaklı çalışma disiplini, bulunduğum mevkiinin hakkını vermek, aldığım maaşı hak etmek ve kısa sürede problemi çözme arzusu, söz konusu eylemleri yaparken düşündüğüm ve hissettiklerimi yansıtmaktadır.”* görev bilinciyle işbirliği yaptığı fakat genel olarak diğer görüşmecilerin diğergamlılık niyetli eyleme yöneldiği bulunmuştur. Bir önceki soruya verilen cevaplarda aileden yardım isteyip amaca ulaşmada kolaylığın sağlanıldığı ifadelerin olması hasebiyle soy bağının işbirliği ve duyarlılıkta önemli bir rolü bulunduğunu görmek mümkündür.

5.3. Korkularla Başa Çıkma Yöntemleri

Korkuların varlığı kadar başa çıkma yöntemleri de bireylerin içinde yaşanan koşulları, sonuçları ve değer, tutum analizini olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda görüşmecilere *“Korkularla başa çıkma yöntemleriniz nelerdir?”* sorusu yöneltilmiştir.

Kaderci anlayış öngörü temelli olan modernite ile birlikte zıt bir tablo çizmesine rağmen her dönem ve her toplumda zayıfta olsa bulunmaktadır. Kaderci anlayış iki ayrı biçimde ortaya çıkmaktadır. Birinci anlayış insanların zaman zaman sorumluluktan kaçış olarak gördükleri kişinin kendi kusurlarına mazeret bulma yöntemidir. Bireylerin kendilerinin doğrulayıcı bu kader anlayışı bencillik temelli olup toplumsal yozlaşmanın olduğu dönemlerde yaygınlaşmaktadır (Öztürk, 2011:146). İkinci anlayış ise içerisinde mutlak güce tam teslimiyet anlamına gelen imanla da ilişkilidir. Yaratıcının karşısında kendi bireysel özelliklerini kabul etmeyen anlayış neticesinde gelişebilmektedir. Teslimiyet bireysel varlığın yok edilerek gerçek

yaratıcının insan eylemleri üzerindeki etkisini kabul ederken insan psikolojisinin kaderi farklı bir yere oturtması sonucu ortaya çıkar. İnsana güç, irade ve kudret tanımayan eylemlerini mecbur gören bencil karakterli kaderci anlayış pasif bireyler ve toplum yaratılarak yönlendirilmesinde önemli bir enstrümandır. (Öztürk, 2011:147). Fakat yaratıcının karşısındaki teslimiyet daha korkusuz bir bireyin inşasını mümkün kılmaktadır. Bu iki farklı anlayış neticesinde kader algılamasındaki farklılık kaderin hem bireyselleşmeyle yüksek olan toplumlarda hem de toplumsallığı önde olan iradenin hâkim olduğu toplumlarda bulunduğunu söylemek mümkündür. Birinde kendi narsist duygularına kılıf anlamına gelirken diğerinde yaratıcı karşısında edilgenlik neticesinde oluşmaktadır. Bu çalışma açısından değerlendirildiğinde bireylerin benlik algılamalarının geleneksel modern bir karma yapıda oluşu ve geleneksel değerlere sahip çıkılması ve kader anlayışıyla Allah'ın aynı anda anılmasından dolayı kadercilik anlayışı Tanrıya teslimiyet olarak görülebilir. Görüşmecilerden E: (Öğr. Gör.) "*Korkularıyla başa çıkma yöntemim çok net olarak Yaratıcıya sığınmak iyi bir yöntem herkese tavsiye ederim. Düşünün Allaha başka korkulacak yoktur dediğinizde iş bitmiş olur.*" ve M: (Prof. Dr.)'nin "*Zaman her şeyi çözebiliyor. Ani karar vermemek lazım. Biraz dinlenince doğru karar verebiliyorsunuz. Kader anlayışında çok sağlam bir inancınız varsa rahatsızsınız. İnançsız insanlarda korku daha fazladır. Ama ayağınız yere sağlam basacak.*" yanıtları neticesinde kader inancı bireylerin korkuyla başa çıkma yöntemidir. Bunun birlikte Tanrı inancının yüksekliği ve buna bağlı kader inancı bireylerin korkulacak şeylere karşı rahatlamasını sağlamaktadır.

Günlük yaşamın içinde bireyler riskleri daha belirgin yaşamaktadır. Fakat risklerin yoğun olduğu modern dünyada insanı güven ilişkilerine bağlayan ulaşma noktaları alışlagelmiş iş veya soğukkanlılık tutumuyla belirgin güvenilirlik ve dürüstlük gösterileridir. Fakat asıl güven bireylerde ortaya çıkan bu gösterilere rağmen soyut sistemin kendisindedir. Fakat soyut sistem kişide bulunan güven duygusunun psikolojik ödülünü vermez içinde karşılıklı ve mahremiyeti barındırmadığından gündelik inanırılığın güvenilirliğini sağlarlar (Giddens, 1994:79,103). Soyut sistemde güven, uzmanlık ve sistemin içerisinde bulunan kişilerin etkinliklerine, mesleki ahlak kurallarına, yasal yaptırımlar, meslek içi denetimi sağlayan araçlar ile mümkün olur. Güvenin karşıtı olan güvensizliği bireyler arası, soyut sistemle birey arası ve toplumsal ve fiziksel çevreyle olan ilişkisini açıkladığımız takdirde dürüstlük savlarına duyulan kuşku ve inanamama, uzmanlık savlarına karşı olumsuz tutum sahibi olmaktır. Günlük yaşam içinde temel güvenin bireyin doğumdan itibaren gelişmemesi veya müphemliği varoluşsal kaygı olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenin antitezi toplumsal ve çevresel alanda varoluşsal endişe veya korku olarak bir zihinsel duruma dönüşmektedir (Giddens, 1994:92).

Liyakat, yapılan işte uzmanlaşma ve bu uzmanlığa bağlı olarak işin en iyi şekilde kurallara göre tamamlanmasıdır. Korkuya karşı bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Görüşmecilerden A: (Prof. Dr.) "*Tedbirli olmak, usulüne uygun ve disiplinli çalışmak. Gerektiğinde üzerine gitmek. Arkadaşlarıma güven vermek.*" M: (Prof. Dr.)'nin "*Öyle bir kaygı yaşamadım ama burada bir hoca yaşadı. Bir hocada atanamama korkusu vardı. Haddini bilmemeye başladı milleti kırdı. Gönderdik başka yere gitti. Bölümde aşağıdan veya üst düzey yönetimden bir şey isteyecekse sözlü istemiyordu. Herşeyi resmîyete döküyordu. Bunu yaptıran korkuydu.*" ve C: (Öğr. Gör.)'nin "*Geçmişte korkuları nasıl yendiysen bunları da yenmeye çalışırım. Kendime bunuda yenerim telkini veriyorum. Eskiden kendimi yalnız hissederdim ama artık bilgisayarım ve öğrencilerim var. Bana yetiyor. Eğitici eğitim belgemle başka kimseye ihtiyaç hissetmiyorum.*" yanıtları işi usulüne uygun yapma, liyakat ve bürokrasiyi korkulardan başa çıkma yöntemi olarak kullanıldığını göstermektedir. Burada bireyselleşmenin ve rekabetin yaygın olduğu örgütlerde yapılan işin kanuna ve mevzuata uygun yapılarak başkasına karşı kendini korumaya almanın bir yöntemi olarak kullanıldığı görülmektedir. Görüşmecilerden M ve C'nin yanıtında korku sonucu yalnızlık bireyleri uzmanlaşmaya ve belgelere bağımlılığa iterken yalnızlık hem korku biçimi hem de korku sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Korku bir duygu olarak insanın zihinsel etkinliklerine ve tutumlarına şekil vermektedir. Günümüzde birçok korku faktörü modernitenin parametrelerinden kaynaklı ve ekonomik eksenlidir. Yapılan bu çalışmada elde edilen verilere göre bireyselleşmeyle birlikte örgütsel yapının rekabet ortamı oluşturması sonucu bireyler arasında çatışma artmakta ve bireyler arası ilişkilere güvensizlik ve korku hakim olmaktadır. Korku şekilleri olarak toplumsal bağların çözülmesi, yozlaşma, anarşi, vurdumduymazlık, değerlerin zayıflaması, cehalet, sevgisizlik, nefret, aşırı rekabet, insanın makineleşmesi, bencillik, işsizlik, açlık, yoksulluk, sekülerleşme korkusu, güven kaybı, şiddet, terörizm sayılmaktadır.

Bireysellik ve rekabete bağlı olarak değer yitimi ve akabinde ortaya çıkan bireyler arası ilişkilerdeki korku, örgütleri işlevsel hale getiren sosyal sermayeyi etkilemektedir. Elde edilen verilere göre düşük güven yüksek korkunun olduğu öğretim elemanlarında karşılıklı ilişki, işbirliği ve duyarlılık düşük çıkmıştır. Bireysel menfaatlerin bütünleşme sorunu yarattığı güven ortamının olumsuz etkilendiği ortamlarda

bireylerin birbirinden uzaklaştığı görülmektedir. Düşük güven ve yüksek korkunun olduğu ortamlarda bireysel amaçlara ve örgütsel amaçlara ulaşmada sorunlar oluşmakta ve bazen amaca ulaşamadığı sonucuna varılmıştır. Kısaca bireysellik ve rekabet temelli korkunun iletişim ağlarını yani sosyal sermayeye yıkıcı etkisi bireylerin ve örgütün amacına ulaşmayı engellemektedir. Bu ortamlarda menfaate dayalı karşılıklılık üzerinden gerçekleşen işbirliğini görmek de mümkündür. Güvenin oluşmadığı korku ortamlarında daha çok soybağına dayalı sosyal sermayenin görüldüğü de gözükmemektedir.

Korkularla başa çıkma yöntemleri olarak görüşmecilerin verdiği cevaplar genel olarak değerlendirildiği takdirde büyük çoğunluk Allah'a sığınıldığında korku duygusunun azaldığını söylemektedir. Görüşmecilerin verdikleri cevaplarda kader anlayışı da Allah'a sığınmaya bağlı olarak korkuyu azaltan diğer bir faktör olarak görülmektedir. Liyakatın ve yapılan işin bilgi ve belgeye dayandırılmasıyla da korkuyla başa çıkılacağı ve korku alanlarının yok edileceği verilen cevaplarda bulunmaktadır. Bazı görüşmeciler ise korku duygusunu azaltmaya veya yok etmeye yönelik çözüm yolu olarak sosyal sermayeyi kullandığı görülmektedir. Korkunun iş yaşamında edilgen kıldığı bireyler olduğu kadar etkin bir mücadeleye yönelen bireylerin varlığı bu soru neticesinde ortaya çıkmaktadır. Allah ve kader inancının yüksek olduğu bireyler daha cesur olmakla birlikte korkunun yoğun olduğu birimlerde çalışmalarına rağmen yardımlaşma ve işbirliği yapma istenci olumsuz etkilenmemektedir.

Akademik örgütlerde aktif dikey hareketliliğin olması ve bu hareketliliğin sınav maratonu içerisinde gerçekleşmesi öğretim elemanlarını hem yalnızlaştırmakta hem de yabancılaştırmaktadır. Yani akademik örgüt yapısı bireyselleşmeyle birlikte kişiyi yalnızlığa iterken öğretim elemanlarının birbirlerine olan sosyal mesafeyi artırarak yabancılaşmaya neden olmaktadır. Dikey hareketlilikle maddi ve manevi kazanımlar akademik örgütün bireyselleşmesinin, rekabetin, bencilliğin ve yalnızlığın olduğu ortamlar haline gelmektedir.

Günümüzde sahiplenilmeme korkusu adına sahip olma eylemlerinin yaratıcısıdır korku. Korkuyla başa çıkmak ancak insanın kişiliğine, benliğine yerleştirilen maddiyatçı çıkar ekonomik sistemin özünün değiştirilmesi ile mümkündür. Ekonomik sistemin benliğe ve yaşamın her alanına yerleştirdiği korku ve kaygının yok edilmesi bilinçli bireylerden oluşan siyasi kadrolar ve sivil toplum kuruluşlarıyla en başta söylem ve anlam değiştirilerek eğitim alanı düzenlenmelidir. Özellikle eğitim kurumlarında amaçlar değer temelli yeniden düzenlenerek güven duygusu metadan insana kaydırılmalıdır. Özne ve benlik değer etrafında yeniden kurularak metadan uzaklaştırıp tekrarın değil yaratıcılığın, cesaretin olumlandığı ortamlar ve sosyal kabuller oluşturulmalıdır. İhtiyaç algısı yeniden düzenlenerek tatminin niceliği haz odaklı olmaktan çıkarılmalıdır. İnsan algısındaki kötü olarak nitelermeler ve beklentiler korkunun başka kaynağını oluşturduğundan insan tanımı tüketen, sahip olmaktan çıkarılmalıdır. Bunlar özellikle ulus devletlerin politikalarına girmedikçe korku ve kaygıya bağlı olarak şizoid toplumlar olarak insanın olduğu her yer korkunun yeşerdiği yerler olacaktır. Korkunun olduğu yerlerde ise cesaret yok olarak bağımlılıklar kurulacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Hüsnü (1994). *Devlet ve Demokrasi Egemenlik - Hegemonya - İdeoloji*, İstanbul: Yön Yayınları.
- AYDEMİR, Mehmet A. (2011). *Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri (Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Üzerine Bir Araştırma)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BOTTON, Alain de (2010). *Statü Endişesi*. A. S. Bayer (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ÇALIŞKAN, Şadan, MEÇİK, Oytun (2010). *Sosyal Sermayenin Oluşumunda ve Radikalleşmenin Önlenmesinde Eğitimin Rolü*, Sever, M., Cinoğlu, H., Başbüyük, O. (Ed.) Terörün Sosyal Psikolojisi, (s.39-60) Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- ÇETİN, Halis (2003). *Modernleşme ve Türkiye'de Modernleşme Krizleri*, Ankara: Siyasal Yayınları.
- ÇUHADAR, Fatih M. (2014). *Akademik Örgütlerde Çalışan Personelin Çatışma Nedenleri ve Sonuçları: Süleyman Demirel Üniversitesinde Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DUHM, Dieter (2002). *Kapitalizmde Korku*, S. Sölcün (Çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
- ERCELSAN, Feray (2009). "Disiplinlerarası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, Cilt: 35, Sayı: 2, 248-256.
- FİELD, John (2008). *Sosyal Sermaye*, Bilgen, B., Şen, B. (Çev.), İstanbul: Bilgi Yayınları.
- FUREDİ, Frank (2014). *Korku Kültürü*, B. Yıldırım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GİDDENS, Anthony (1994). *Modernliğin Sonuçları*, E. Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İbn-i Haldun (2008). *Mukaddime*, S. Uludağ (Ed.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- KOÇ, Erdoğan (2013). *Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri, Global ve Yerel Yaklaşım*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- LAFARGUE, Paul (2015). *Tembellik Hakkı*, I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- LİN, Nan (2005), *A Network Theory of Social Capital*, Castiglione, D. Van Deth, J. Guglielmo, W. (ed.), A handbook on social Capital, Oxford: Oxford University Press.
- MURDOCK, Graham (2008). *Batı Marsizmi Hakkında Kör Noktalar: Dallas Smythe'ye Cevap*. L. Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.). *Medya , Popüler Kültür ve İdeoloji*. (s. 7-23) Ankara: Dipnot Yayınları.
- ÖZTAŞ, Nail (2007). "Sosyal Sermayenin Ağbağ Kuramları: Dayanışmacı ve Aracı Sosyal Sermaye", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 40 sayı 3 s.79-98

- ÖZTÜRK, Resul (2011). "İslam Düşüncesinde Kaderci Anlayışın Sosyal ve Kültürel Temelleri Kelam Araştırmaları", *Iğdır Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9:1 (2011), SS.127-156.
- SENEMOĞLU, Olkan (2013). *Kapitalizm ve Korku*, Yıldız Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SENNET, Richard (2014). *Karakter Aşınması: Yeni kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkisi*, B. Yıldırım (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SEVER, Murat, CİNOĞLU, Hüseyin, BAŞIBÜYÜK, Oğuzhan (2010). *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- ŞAN, Mustafa K., ŞİMŞEK, Rıdvan (2011). "Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel Sosyolojik Arka planı". *Akademik İncelemeler Dergisi* cilt.6 sayı.1 s.88-110
- TEZCAN, Mahmut Sosyolojik Yönden Köy Tanımı ve Özellikleri
http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/c4924daf0410c11_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi
- TÜYSÜZ, Nurettin (2011). *Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.